

Inspectie Jeugdzorg
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Verantwoorde hulp voor jeugd in gezinshuizen

Utrecht, september 2016

Verantwoorde hulp voor jeugd
in gezinshuizen

Samenvatting

Het aantal gezinshuizen is de afgelopen jaren sterk gestegen. Deze snelle stijging, waarbij steeds meer sprake is van zelfstandig functionerende gezinshuizen roept de vraag op of de kwaliteit van hulpverlening voldoende gewaarborgd is. De Inspectie Jeugdzorg heeft daarom toezicht uitgevoerd bij gezinshuizen. Het doel van het toezicht was om meer zicht te krijgen op de kwaliteit van de jeugdhulp die wordt geboden in gezinshuizen en een bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling van de kwaliteit van deze hulpvorm. Dit rapport bevat de geaggregeerde bevindingen van het toezicht bij tien gezinshuizen.

De inspectie heeft het toezicht gebaseerd op het toetsingskader Verantwoorde Hulp voor Jeugd en op het toetsingskader Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Uit deze bestaande toetsingskaders zijn de verwachtingen gekozen, passend bij de kleinschalige setting van een gezinshuis, die ten minste op orde dienen te zijn. Het toezicht heeft zich gericht op de thema's uitvoering hulpverlening, veiligheid, leefklimaat, cliëntenpositie, organisatie en het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

De onderzoeksresultaten laten zien in hoeverre de bezochte gezinshuizen erin slagen om aan de verwachtingen te voldoen. Daarbij is gezien dat aan veel verwachtingen van de inspectie wordt voldaan. De gezinshuizen bieden passende hulp en het leefklimaat is bij vrijwel alle gezinshuizen als voldoende beoordeeld. Daarnaast is er een aantal verwachtingen dat verbetering behoeft binnen het werkveld van gezinshuizen. Dit betreft onder andere het systematisch inschatten van veiligheidsrisico's van de kinderen en de omgang met medicatie.

Er zijn ook andere aandachtspunten geformuleerd voor het werkveld. Dit betreft bevindingen buiten het gehanteerde toetsingskader om, die wel relevant zijn voor de sector. De wijze waarop huisregels worden opgesteld en gebruikt, het deskundigheidsniveau van de gezinshuisouders in relatie tot de norm van verantwoorde werktoedeling, de matchingsprocedure bij plaatsing van kinderen in een gezinshuis en de uitvoering van (voorbehouden) medische handelingen zijn onderwerpen die nog aandacht vragen.

De ontwikkeling dat steeds meer kinderen met complexe problematiek in gezinshuizen worden geplaatst, in samenhang met de geconstateerde verbeter- en aandachtspunten, vraagt om reflectie op welke richtlijnen en kwaliteitseisen aan deze zorgvorm moeten worden gesteld. De inspectie is op grond van haar bevindingen van mening dat het werkveld een **Kwaliteitskader Gezinshuizen** dient op te stellen. De genoemde verbeterpunten en aandachtspunten dienen een plek krijgen in dit Kwaliteitskader.

Verbetermaatregelen getroffen door gezinshuizen

De bezochte gezinshuizen hebben de inspectie inmiddels geïnformeerd over de (voorgenomen) verbetermaatregelen. Deze maatregelen sluiten aan bij de geconstateerde verbeterpunten. De inspectie heeft er vertrouwen in dat de verbetermaatregelen voldoende voortvarend geïmplementeerd worden.

Overzicht van de bezochte gezinshuizen

In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van de gemeenten waar de gezinshuizen staan die de inspectie onderzocht heeft. In verband met de privacy van de kinderen die daar wonen, maakt de inspectie de precieze adressen niet bekend.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	7
Aanleiding	7
Het toezicht	8
Leeswijzer	9
2 Bevindingen	10
Uitvoering hulpverlening	10
Veiligheid	11
Leefklimaat	12
Cliëntpositie	13
Organisatie	14
Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag	15
Overige aandachtspunten	16
3 Conclusies en beschouwing	20
Conclusies	20
Aanbevelingen	20
Bijlage 1 Toetsingskader Gezinshuizen	22
Bijlage 2 Verantwoording	24
Bijlage 3 De onderzochte gezinshuizen	25

1 Inleiding

Aanleiding

De Jeugdwet schrijft voor¹ dat kinderen die voor kortere of langere tijd niet thuis kunnen opgroeien in principe opgevangen moeten worden in een gezinsverband. Plaatsing in een gezinshuis is bedoeld voor kinderen, die vanwege de meer complexe problematiek niet in een pleeggezin opgevangen kunnen worden. Een gezinshuis is een kleinschalige zorgvorm waarbij het kind komt te wonen in het huis waar de gezinshuisouders wonen. De gedachte achter een gezinshuis is dat er sprake is van continuïteit doordat het voor ten minste één gezinshuisouder zijn of haar baan is. De gezinshuisouder is in principe zeven keer 24 uur beschikbaar om voor het kind te zorgen. Er is dan geen sprake van wisselende begeleiders, maar van een vast gezicht voor het kind waardoor deze meer individuele aandacht krijgt en een zo normaal mogelijk leven kan leiden.

De afgelopen jaren is het aantal gezinshuizen sterk toegenomen. Kinderen die niet langer thuis kunnen wonen en niet geschikt zijn voor een pleeggezin worden steeds vaker geplaatst in gezinshuizen. Uit de factsheet Gezinshuizen van het Gezinspiratieplein blijkt dat er in 2014 al een toename was van 22,5% in het aantal gezinshuizen. In 2014 verbleven 1728 jeugdigen in een gezinshuis. Sinds de inwerkingtreding van de Jeugdwet heeft deze trend zich voortgezet. Vanuit de gemeenten is er een groeiende vraag naar plaatsen in gezinshuizen. De meeste nieuwe toetreders die door gemeenten worden gemeld bij de Inspectie Jeugdzorg (verder: inspectie) zijn gezinshuizen.

Een kind kan tijdelijk of langdurig geplaatst worden in een gezinshuis, afhankelijk van het doel van de plaatsing. Meestal is een plaatsing langdurig en is daarbij sprake van een zogenaamd opvoedingsperspectief. Kinderen wonen dan in een gezinshuis tot ze volwassen zijn en soms nog daarna. Een recente ontwikkeling is dat kinderen in toenemende mate tijdelijk geplaatst worden in een gezinshuis. Gemeenten zoeken bijvoorbeeld samenwerking met gezinshuizen voor het creëren van crisisplekken om kinderen op te vangen.

Er bestaan verschillende typen gezinshuizen. Een aantal gezinshuizen is onderdeel van de bestaande en bij de inspectie bekende jeugdhulpaanbieders. De gezinshuisouders zijn dan in loondienst bij de jeugdhulpaanbieder. Daarnaast is een trend zichtbaar dat de grotere jeugdhulpaanbieders hun gezinshuizen afstoten en de samenwerking voortzetten via franchise-overeenkomsten. Deze gezinshuizen worden dan een zelfstandige jeugdhulpaanbieder. Veel van deze gezinshuizen werken als onderaannemer van één of meer jeugdhulpaanbieders die daarbij als hoofdaannemer functioneren. Daarnaast is er een forse toename van particuliere gezinshuizen. Dit zijn gezinshuizen die geheel zelfstandig, zonder bemoeienis van een hoofdaannemer, jeugdhulp

¹ Artikel 2.3.6 Jeugdwet zegt hierover het volgende: "Het college draagt er zorg voor dat de jeugdige in het geval van een uithuisplaatsing, indien redelijkerwijs mogelijk, bij een pleegouder of in een gezinshuis wordt geplaatst, tenzij dit aantoonbaar niet in het belang is van de jeugdige."

verlenen en hiervoor een contract hebben afgesloten met gemeenten of zelfstandig cliënten opnemen op basis van een persoonsgebonden budget.

De Jeugdwet geeft geen duidelijke definitie van een gezinshuis. Er zijn gezinshuizen die vier tot zes kinderen opvangen, maar er zijn ook gezinshuizen die tien of meer kinderen opvangen waarbij gebruik wordt gemaakt van groepsleiders. Die laatste vorm lijkt meer op een kleine instelling dan op een gezinshuis zoals bedoeld in de Jeugdwet.

De snelle stijging van het aantal gezinshuizen, waarbij er steeds meer sprake is van zelfstandig functionerende gezinshuizen en soms een toenemend aantal kinderen roept de vraag op wat het kwaliteitsniveau is van gezinshuizen. Gelet op het bovenstaande heeft de Inspectie Jeugdzorg besloten toezicht te doen bij een aantal gezinshuizen. Het doel van het onderzoek was om meer zicht te krijgen op de kwaliteit van de jeugdhulp die wordt geboden in gezinshuizen en een bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling van de kwaliteit van deze hulpvorm. Het geaggregeerde rapport bevat de bevindingen van het toezicht bij tien gezinshuizen.

Het toezicht

In de tweede helft van 2015 en in de eerste helft van 2016 heeft de inspectie tien gezinshuizen bezocht². Alle bezoeken hebben onaangekondigd plaatsgevonden.

De inspectie heeft het toezicht gebaseerd op het toetsingskader Verantwoorde Hulp voor Jeugd en op het toetsingskader Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Uit deze bestaande toetsingskaders zijn de verwachtingen gekozen, passend bij de kleinschalige setting van een gezinshuis, die ten minste op orde dienen te zijn³. Het toezicht heeft zich gericht op de thema's uitvoering hulpverlening, veiligheid, leefklimaat, cliëntenpositie, organisatie en het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Na ieder toezicht heeft de inspectie een oordeelbrief geschreven met daarin het oordeel op de getoetste verwachtingen. Wanneer het gezinshuis niet aan de verwachtingen voldeed, is dit onderbouwd met de bevindingen uit het toezicht. Daarnaast is uit het toezicht ook een aantal aandachtspunten naar voren gekomen. Deze zijn ook weergegeven in de oordeelbrieven.

In de oordeelbrief heeft de inspectie gevraagd om verbetermaatregelen te treffen die ertoe leiden dat voldaan wordt aan alle verwachtingen en aandachtspunten. Bij alle gezinshuizen zijn de verbetermaatregelen positief beoordeeld. De (voorgenomen) maatregelen sluiten aan bij de geconstateerde verbeterpunten en de inspectie heeft er vertrouwen in dat de verbetermaatregelen voldoende voortvarend geïmplementeerd worden.

² Zie bijlage 2 voor een uitgebreidere beschrijving van het toezicht. In bijlage 3 staat een overzicht van de bezochte gezinshuizen.

³ Bijlage 1 bevat het toetsingskader gezinshuizen dat is gebruikt bij het toezicht.

Leeswijzer

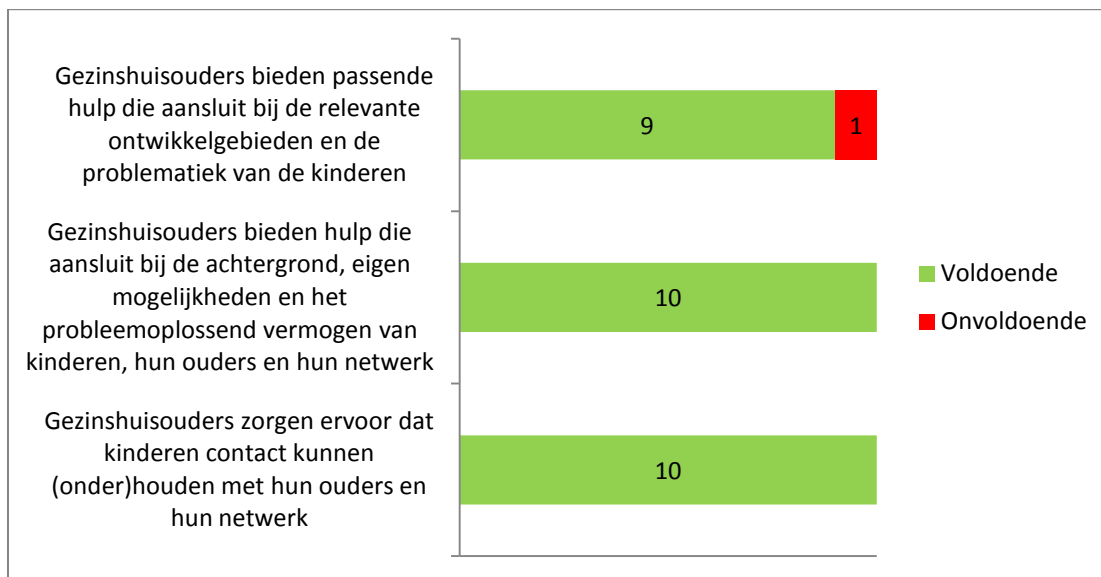
In hoofdstuk 2 staan de bevindingen van de inspectie en tevens de aandachtspunten die de inspectie heeft geconstateerd. In hoofdstuk 3 staan de conclusies en een beschouwing. Bijlage 1 bevat het toetsingskader, in bijlage 2 staat een beschrijving van het toezicht en verantwoording van de werkwijze en in bijlage 3 is een overzicht opgenomen van de onderzochte gezinshuizen.

2 Bevindingen

Onderstaand volgen de uitkomsten van de tien onderzoeken op de onderzochte verwachtingen. De bevindingen betreffen de situatie zoals deze is aangetroffen ten tijde van het toezicht. Voor elk onderwerp zijn de bevindingen in een figuur weergegeven. De verwachtingen zijn beoordeeld als voldoende, onvoldoende of niet beoordeeld. (Bij enkele gezinshuizen kon een verwachting (nog) niet worden beoordeeld en is daarom geen oordeel gegeven). Na het oordeel volgt een korte toelichting met de bevindingen.

Uitvoering hulpverlening

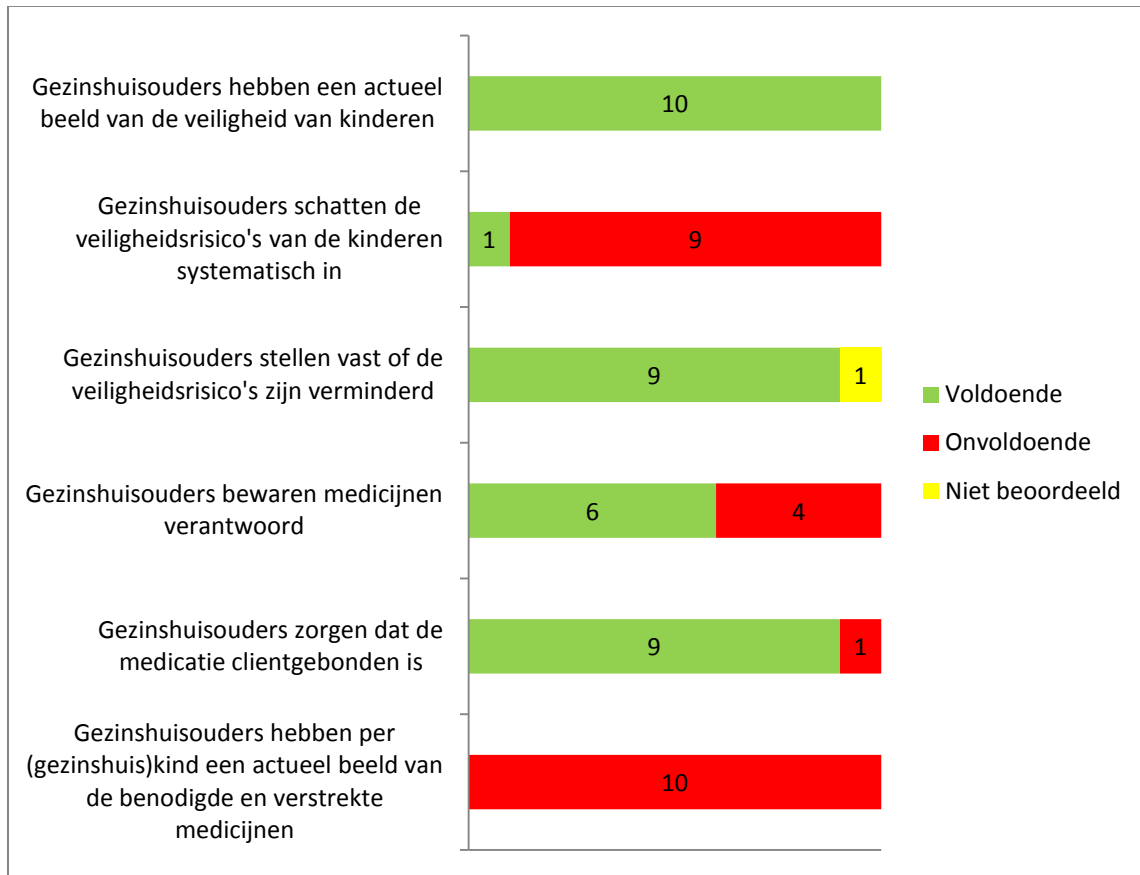
Kinderen krijgen de hulp die zij nodig hebben om zich onbedreigd te kunnen ontwikkelen.

Positief is dat vrijwel alle gezinshuizen voldoen aan de verwachtingen van de inspectie voor wat betreft passende hulp. Gezinshuisouders hebben regelmatig overleg met de biologische ouders, eventueel de (gezins)voogd en andere betrokken professionals. Daardoor lukt het goed om hulp te bieden die aansluit bij de problematiek en achtergrond van het kind en de ouders. Ook zorgen gezinshuisouders er voor dat kinderen contact kunnen (onder)houden met hun ouders en netwerk.

Veiligheid

Kinderen worden beschermd tegen gevaren die hun ontwikkeling bedreigen.

Positief is dat gezinshuisouders een actueel beeld hebben van de veiligheid van kinderen en dat zij vaststellen of mogelijke veiligheidsrisico's zijn verminderd. Bij de dagelijkse begeleiding van de kinderen hebben zij goed zicht op de mogelijke risico's. Gezinshuisouders weten in het algemeen waar de kinderen zijn buiten schooltijden en maken daarover duidelijke afspraken met de kinderen. Als het voor gezinshuisouders duidelijk is dat de veiligheid van het kind in het geding is dan weten zij daar de dagelijkse begeleiding op af te stemmen.

Een verbeterpunt is het op systematische wijze inschatten van de veiligheidsrisico's van kinderen. De inspectie verwacht dat veiligheidsrisico's op een eenduidige manier worden ingeschat en dat dit bij aanvang van de hulp, tussentijds en bij veranderende omstandigheden gebeurt. Daarnaast verwacht de inspectie dat er criteria worden opgesteld en gehanteerd om veiligheidsrisico's opnieuw in te schatten. Dit gebeurt niet of onvoldoende. Slechts één van de tien gezinshuizen voldeed aan deze verwachting. De wijze waarop de veiligheid wordt ingeschat verschilt sterk. Zo is ondermeer gezien dat alleen bij de plaatsing een inschatting wordt gemaakt van de veiligheid. Daarnaast zijn gezinshuisouders niet altijd op de hoogte van een risicotaxatie die is gemaakt door een medewerker van de hoofdaannemer en kunnen zij deze risicotaxatie ook niet altijd vinden in het digitale dossier. De gezinshuisouders zijn echter degene die het kind dagelijks begeleiden en

zouden dus in ieder geval de uitkomst van een risicotaxatie moeten kennen, zodat zij de mogelijke risico's kunnen beperken.

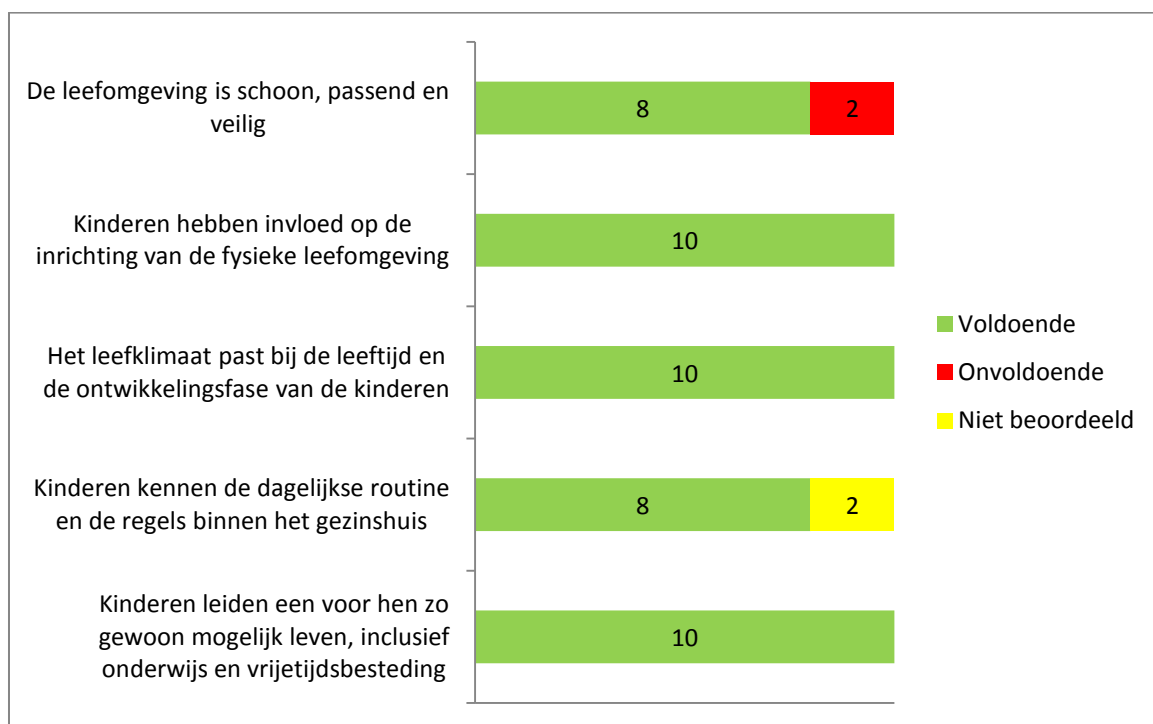
De wijze waarop gezinshuisouders omgaan met medicatie is een verbeterpunt. De medicatieveiligheid is bij gezinshuizen nog onvoldoende onder de aandacht. Er wordt slechts aandacht besteed aan het veilig bewaren van medicatie. Voor een verantwoorde omgang met medicatie zijn de "veilige principes in de medicatieketen"⁴ leidend. Deze principes zijn nog onvoldoende bekend en toegepast binnen de sector.

Gezinshuizen maken geen gebruik van actuele, door de apotheker verstrekte, medicatie-toedienlijsten. Een dergelijke lijst dient op aanvraag door de apotheek bij de afgifte van een geneesmiddel te worden verstrekt. Bij vier gezinshuizen worden medicijnen niet verantwoord bewaard. Medicatie wordt in deze gevallen niet in een afgesloten medicijnkast, of onder de juiste condities bewaard.

De gezinshuizen die op bovenstaande verwachtingen onvoldoende scoorden, hebben de inspectie geïnformeerd over de maatregelen die zij nemen om ook aan deze verwachtingen te voldoen. De inspectie heeft deze maatregelen als voldoende beoordeeld.

Leefklimaat

Kinderen verblijven in een aandachtvolle omgeving.

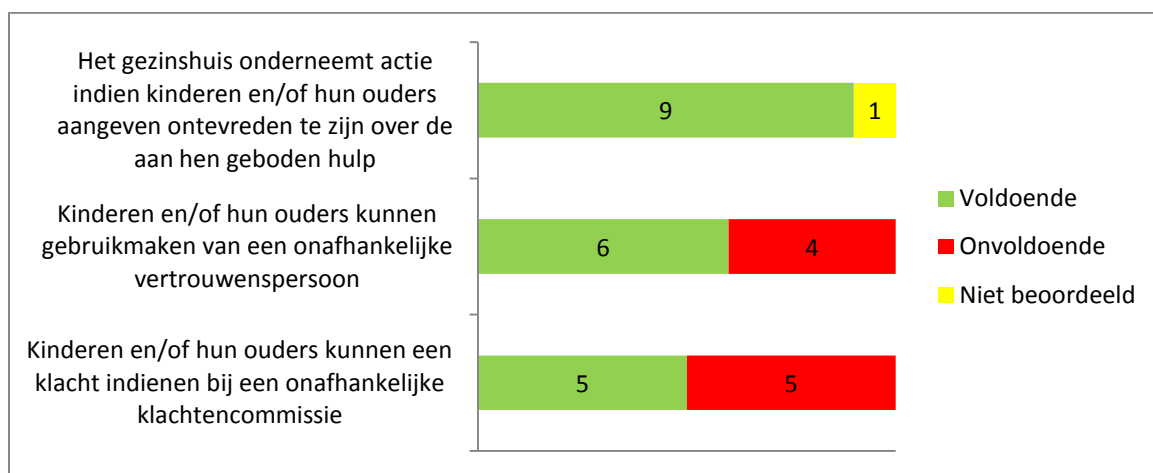

⁴ <https://www.knmp.nl/downloads/brochure-veiligheid-in-de-medicatieketen.pdf>

Positief is dat bijna alle gezinshuizen voldoen aan de verwachtingen van de inspectie met betrekking tot het leefklimaat. In de meeste gevallen is sprake van een schone en veilige leefomgeving en is het leefklimaat passend bij de leeftijd en ontwikkelingsfase van de kinderen. De slaapkamers van de kinderen zijn persoonlijk ingericht, met voldoende ruimte voor eigen inbreng. De kinderen lijken de dagelijkse routine en de (huis)regels binnen het gezinshuis te kennen, bijvoorbeeld doordat gebruik wordt gemaakt van een planbord en de (huis)regels op een prikbord hangen. Vrijwel alle kinderen gaan naar school of hebben een andere dagbesteding.

Cliëntpositie

Kinderen en hun ouders krijgen voldoende mogelijkheden om voor hun individuele en gemeenschappelijke belangen op te komen.

Positief is dat de gezinshuisouders actie ondernemen als kinderen of hun ouders ontevreden zijn over de geboden hulp. Meestal gaan gezinshuisouders zelf in gesprek met de kinderen en/of hun ouders en bekijken zij wat gedaan kan worden om de onvrede weg te nemen of te verminderen. Ook maken enkele gezinshuizen daarbij gebruik van een ambulante medewerker van de hoofdaannemer die contacten met de biologische ouders onderhoudt. Deze medewerker gaat dan met de biologische ouders in gesprek en onderneemt actie indien dat nodig is.

Een verbeterpunt is dat kinderen en/of hun ouders gebruik kunnen maken van een onafhankelijke vertrouwenspersoon. Aan deze verwachting is bij (ongeveer) de helft van de gezinshuizen niet voldaan. In enkele gevallen bestaat er helemaal geen mogelijkheid om gebruik te maken van een vertrouwenspersoon, of kinderen en/of hun ouders zijn hier niet over geïnformeerd. Ook is geconstateerd dat de vertrouwenspersoon soms niet onafhankelijk is. De gezinshuizen weten niet of onvoldoende dat er landelijke afspraken zijn gemaakt over de inkoop van onafhankelijke vertrouwenspersonen en dat hiervoor een afsprakenkader is vastgesteld.

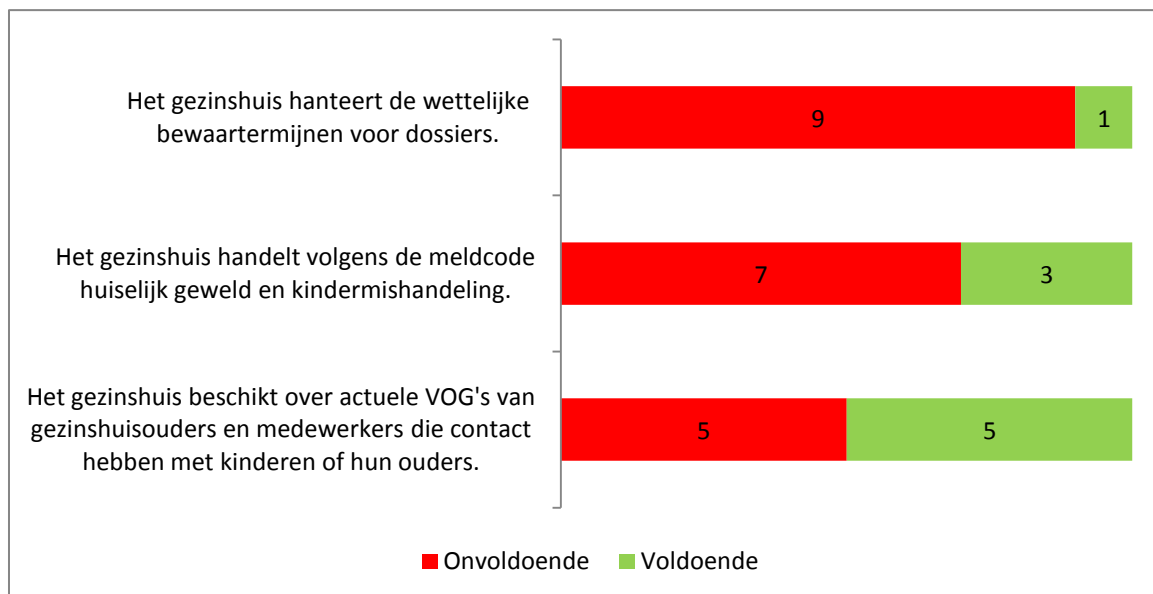
Een tweede verbeterpunt is dat kinderen en/of hun ouders gebruik kunnen maken van een onafhankelijke klachtencommissie. Er is niet altijd voorzien in een onafhankelijke

klachtencommissie, of kinderen en hun ouders krijgen onvoldoende informatie over de mogelijkheid om een klacht in te dienen. Voor wat betreft kinderen die geplaatst zijn door gemeenten is de toegang tot een onafhankelijke vertrouwenspersoon en klachtencommissie nog onvoldoende duidelijk voor gezinshuisouders.

De gezinshuizen die hierop een onvoldoende hebben gescoord hebben de inspectie geïnformeerd dat zij maatregelen hebben getroffen om aan deze verwachtingen te voldoen.

Organisatie

De instelling voorziet in de voorwaarden om verantwoorde hulp te leveren.

Gezinshuizen kennen de wet- en regelgeving onvoldoende en voldoen in onvoldoende mate aan de wettelijke vereisten.

Bijna alle gezinshuisouders zijn onvoldoende op de hoogte van de wettelijke bewaartermijnen voor dossiers. Een dossier jeugdhulp dient vijftien jaar na afloop van de jeugdhulp (verleend op basis van de Jeugdwet) te worden bewaard, of langer als dit nodig is voor zorgvuldige hulpverlening. In de praktijk krijgen kinderen het dossier na vertrek vaak mee of het dossier wordt vernietigd.

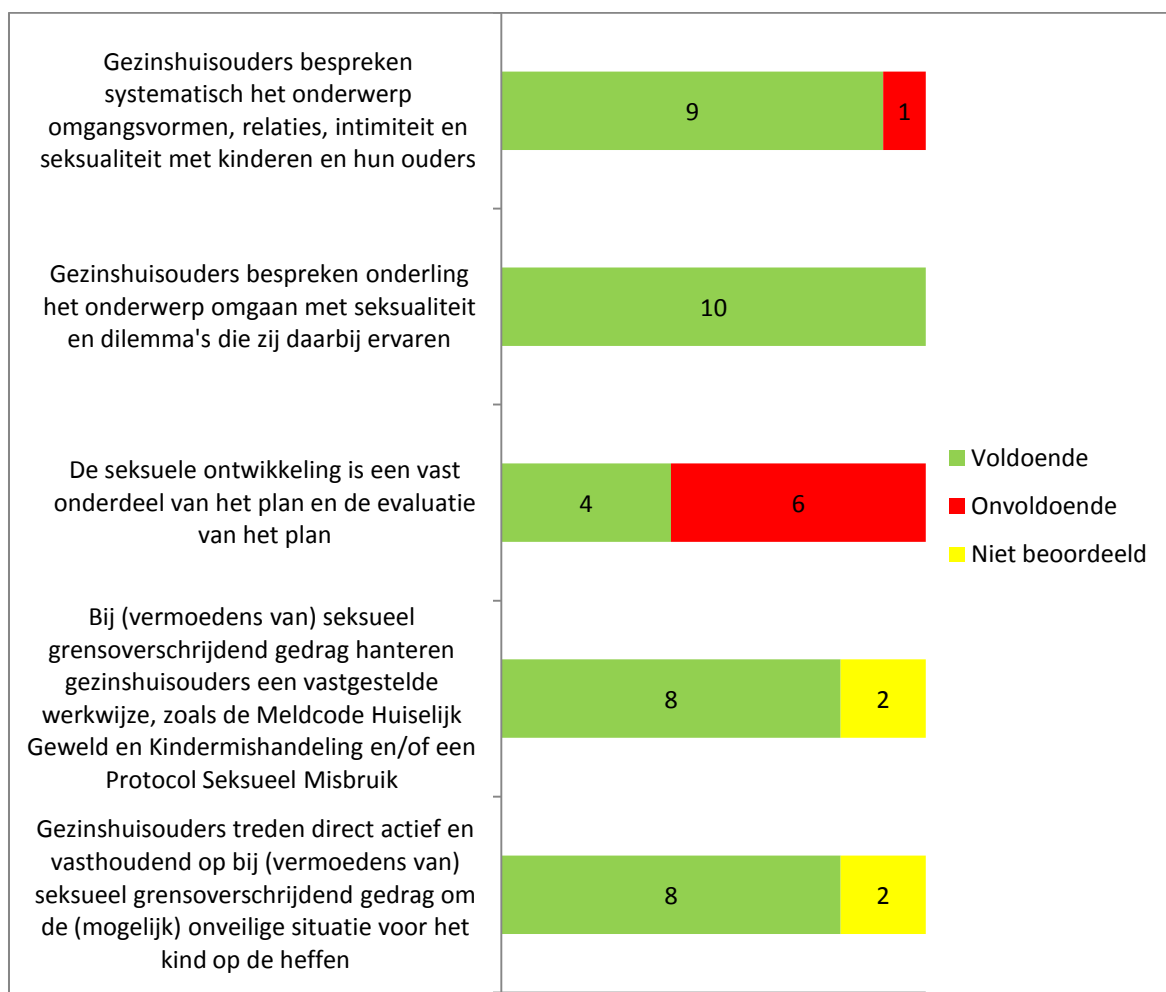
Ook het handelen volgens de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling is een verbeterpunt. De meeste gezinshuisouders kennen de vijf stappen van de meldcode onvoldoende. Hierdoor weten zij onvoldoende hoe zij adequaat moeten handelen bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Een laatste verbeterpunt is de aanwezigheid van actuele verklaringen omtrent gedrag (VOG's) van gezinshuisouders en medewerkers die contact hebben met kinderen of hun ouders. In enkele gezinshuizen was voor (ingehuurde) hulp geen VOG aanwezig. Deze hulp betreft onder andere

schoonmaakhulp, achterwacht door familieleden en bijstand van een gedragswetenschapper. Daarnaast konden in enkele gevallen de VOG's tijdens het toezicht niet ingezien worden omdat deze bij de franchisegever of bij de hoofdaannemer bewaard worden. Het gezinshuis is echter een zelfstandige jeugdhulp aanbieder en dient derhalve zelf over geldige VOG's te beschikken.

De gezinshuizen hebben de inspectie geïnformeerd dat zij zich vanaf heden zullen houden aan de wettelijke bewaartermijnen en dat zij zullen handelen volgens de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. De ontbrekende VOG's zijn inmiddels aangevraagd en aan de inspectie toegezonden.

Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag

Positief is dat gezinshuisouders met de kinderen spreken over omgangsvormen, relaties, intimiteit en seksualiteit. Ook onderling bespreken gezinshuisouders het onderwerp seksualiteit en de dilemma's die zij daarbij in de begeleiding van de kinderen ervaren. Een aandachtspunt hierbij is wel dat gezinshuisouders veelal geen scholing hebben gehad over wat een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen inhoudt en dat zij handelen vanuit hun eigen normen en waarden.

Gezinshuisouders zijn zich bewust van de kwetsbaarheid van zichzelf en de kinderen. Vaak hebben zij nagedacht over gepaste afstand en nabijheid richting de kinderen en hebben zij bijvoorbeeld regels opgesteld over badkamergebruik. Bij de gezinshuizen die te maken hebben gehad met (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn de juiste stappen gezet om dit te bespreken met het kind, de ouders en andere betrokken partijen. Gezinshuisouders zetten dan de benodigde hulp in of helpen om deze hulp op gang te brengen, zodat de situatie voor het kind weer veilig wordt.

Een verbeterpunt is dat de (normale) seksuele ontwikkeling een vast onderdeel zou moeten zijn van het hulpverleningsplan en de evaluatie van het plan. Dit is bij zes van de tien gezinshuizen niet het geval. In de hulpverleningsplannen wordt onvoldoende aandacht besteed aan de seksuele ontwikkeling van het kind, ook als is ingeschat dat dit specifieke aandacht behoeft.

Overige aandachtspunten

In de oordeelbrieven zijn naast de beoordeling op bovenstaande verwachtingen ook aandachtspunten benoemd. Dit betreft bevindingen buiten het gehanteerde toetsingskader om, die wel relevant zijn voor de sector. Dit betreft het toepassen van (huis)regels, het deskundigheidsniveau van de gezinshuisouders in relatie tot de norm van verantwoorde werktoedeling, de matchingsprocedure bij plaatsing van kinderen in een gezinshuis en de uitvoering van (voorbehouden) medische handelingen⁵.

(Huis)regels

Tijdens het toezicht is opgevallen dat veel gezinshuizen (huis)regels hebben. In dergelijke (huis)regels is bijvoorbeeld vastgelegd dat kinderen 's avonds geen gebruik mogen maken van hun mobiele telefoon, dat zij enkel op vastgestelde momenten van internet gebruik mogen maken, dat zij te allen tijde inzage moeten geven in berichtenverkeer via email, social media en telefoon en dat zij op een vastgesteld tijdstip naar bed moeten. De inspectie heeft in enkele gevallen (huis)regels aangetroffen die de vrijheid van de kinderen inperken en waarin geen onderscheid wordt gemaakt ten aanzien van de leeftijd en ontwikkelingsfase van de kinderen. Soms leiden (huis)regels tot een structurele inperking van de vrijheid van kinderen. Gezinshuisouders zijn onvoldoende of niet bekend met orthopedagogische richtlijnen over (huis)regels. Als gevolg daarvan worden soms (huis)regels ingezet die de vrijheid van de kinderen te veel beperken.

Idealiter zijn (huis)regels een gezamenlijke vastlegging van waarden en normen van alle bewoners van het gezinshuis, gericht op het creëren van een veilig leefklimaat en op de ontwikkeling van de kinderen, waarbij rekening is gehouden met hun leeftijd. Huisregels dienen niet te worden gebruikt als instrument voor een beheersmatig pedagogisch klimaat of als manier om de vrijheid van de kinderen in te perken.

⁵ Voorbehouden handeling zijn medische handelingen die onaanvaardbare risico's voor de gezondheid van een patiënt met zich meebrengen als ze door een ondeskundige worden uitgevoerd. Wie deze handelingen mogen uitvoeren, staat in de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG).

De inspectie verwacht dat het gezinshuis regelmatig evalueert wat het nut en de noodzaak is van een (huis)regel voor het individuele kind en dat dit wordt vastgelegd in het individuele plan van het kind. Tijdens het toezicht is gezien dat (huis)regels zelden worden besproken met het kind, de ouders en (eventueel) de (gezins)voogd of gedragswetenschapper die betrokken is bij het kind; dat er niets over wordt opgenomen in het plan van het kind en dat de huisregels niet periodiek worden geëvalueerd.

Een veelheid aan huisregels draagt niet bij aan het creëren van een huiselijke omgeving waarin het kind zich kan ontwikkelen tot zelfstandigheid en leert om te gaan met prikkels en situaties die zich ook na vertrek uit het gezinshuis zullen voordoen. De omgang met en het opstellen van huisregels is gelet op het vorenstaande een onderwerp dat aandacht dient te krijgen binnen het werkveld van gezinshuizen.

Verantwoorde werktoedeling

Een aandachtspunt is de toepassing van de norm van de verantwoorde werktoedeling. Uit de Jeugdwet volgt de verplichting om verantwoorde hulp te leveren. Deze verplichting is verder uitgewerkt in de norm van de verantwoorde werktoedeling, die is vastgelegd in het Besluit Jeugdwet. De norm van de verantwoorde werktoedeling bestaat uit drie onderdelen: aanbieders moeten werken met geregistreerde (jeugd)professionals⁶, aanbieders moeten het werk toedelen met inachtneming van de kennis en vaardigheden van de professional, en aanbieders moeten ervoor zorgen dat de professional kan werken volgens de voor hem geldende professionele standaard. Het Kwaliteitskader Jeugd biedt handvatten voor het toepassen van de norm van verantwoorde werktoedeling in de praktijk.⁷ In dit kwaliteitskader staat een afwegingskader voor aanbieders om te bepalen wanneer een geregistreerde professional moet worden ingezet.

De toepassing van de norm van de verantwoorde werktoedeling is in de praktijk van gezinshuizen niet eenduidig. Sommige gezinshuisouders zijn geregistreerd bij de Stichting Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ) en stellen zelf een hulpverleningsplan vast. Andere gezinshuisouders houden zich enkel bezig met de dagelijkse begeleiding van de kinderen en maken voor de complexere taken gebruik van externe expertise. Ook het opleidingsniveau en het soort opleiding en werkervaring dat gezinshuisouders hebben varieert erg. Diverse gezinshuisouders beschikken niet over een relevante opleiding of werkervaring op het gebied van jeugdhulp.

Niet alle gezinshuizen zijn voldoende bekend met de norm van verantwoorde werktoedeling en er wordt derhalve niet altijd afgewogen hoe hieraan uitvoering moet worden gegeven. De begeleiding van gezinshuiskinderen stelt echter hoge eisen aan de deskundigheid en inzet van gezinshuisouders. De inspectie verwacht dat gezinshuisouders een opleiding hebben gevolgd op het gebied van pedagogiek of hulpverlening. Dit geldt temeer als in een gezinshuis meerdere kinderen met complexe problematiek verblijven.

⁶ Volgens het Besluit Jeugdwet zijn dit professionals die in het Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ) óf als artikel 3 beroep in het BIG-register zijn geregistreerd. Het werk kan ook toegedeeld worden aan een niet-geregistreerde professional, als dat niet afdoet aan de kwaliteit, of zelfs noodzakelijk is voor de kwaliteit van de hulp.

⁷ <http://professionaliseringjeugdhulp.nl/assets/brochures/kwaliteitskader-jeugd.pdf>

De deskundigheid van een achterwacht of vervanging bij vakantie of een vrije dag van de gezinshuisouders is ook verschillend. Soms wordt hiervoor externe, deskundige hulp ingehuurd, maar er zijn ook gezinshuisouders die hier familieleden of kennissen voor inzetten. De inspectie verwacht dat een achterwacht of vervanger over voldoende deskundigheid, kennis en ervaring beschikt zodat de continuïteit van de begeleiding en de veiligheid van de kinderen is gewaarborgd. Tijdens het toezicht is vastgesteld dat gezinshuisouders hier soms onvoldoende voor regelen.

Een ander knelpunt, dat ook samenhangt met het bovenstaande, is de regie op de hulpverlening. Soms zijn veel hulpverleners betrokken bij een kind en is daardoor niet altijd duidelijk wie voor welke taak eindverantwoordelijk is. Dit geldt bijvoorbeeld bij gezinshuizen waar sprake is van een driehoeksconstructie met een hoofdaannemer en gezinshuis.com. Het gezinshuis is in deze constructie een jeugdhulpaanbieder en dient dus ook zijn eigen verantwoordelijkheid te nemen of in ieder geval duidelijke afspraken te maken met de hoofdaannemer rond verantwoordelijkheden. De inspectie verwacht dat gezinshuizen over ieders verantwoordelijkheden in de hulpverlening aan een gezinshuiskind duidelijke, schriftelijke afspraken maken met alle betrokken partijen.

De matchingsprocedure

In de praktijk is onvoldoende zichtbaar hoe de plaatsing van een kind in een gezinshuis en de daarbij behorende matchingsprocedure verloopt. Soms lijkt het beschikbaar zijn van een plek bepalend in plaats van de afweging waar een kind het beste op zijn plaats is. Gezinshuisouders hebben een eigen verantwoordelijkheid om na te denken over in- en uitsluitingscriteria voor hun gezinshuis. Gezinshuizen werken niet altijd met dergelijke criteria, waarin bijvoorbeeld is vastgelegd welke kinderen een gezinshuis kan begeleiden en welke problematiek niet passend is bij de achtergrond van de gezinshuisouders en de overige kinderen.

Gemeenten of instellingen die een kind plaatsen in een gezinshuis dienen deze match altijd zorgvuldig te maken. Er moet altijd worden afgewogen of een plaatsing verantwoord is gelet op de problematiek van de kinderen en de draagkracht en deskundigheid van de gezinshuisouders. Daarbij dient te allen tijde een zorgvuldige matching plaats te vinden tussen de vaardigheden van de gezinshuisouders, de achtergrond en problematiek van de reeds inwonende kinderen en hetgeen een nieuw te plaatsen kind aan begeleiding vraagt.

(Voorbehouden) medische handelingen

Doordat ook kinderen vanuit de Wet Langdurige Zorg (WLZ) geplaatst worden in een gezinshuis is soms sprake van kinderen die medische zorg behoeven. Gezinshuisouders zijn echter niet altijd bevoegd of bekwaam om deze zorg te verlenen. Bepaalde medische handelingen zijn voorbehouden aan BIG-geregistreerde zorgverleners. Onder voorwaarden kunnen dergelijke medische handelingen worden opgedragen aan een andere niet zelfstandig bevoegde zorgverlener. Aangezien steeds meer kinderen vanuit de WLZ in gezinshuizen worden geplaatst, heeft de verlening van medische zorg extra aandacht. Er dient altijd voldoende te worden afgewogen of

gezinshuisouders in staat zijn deze zorg te verlenen en afspraken met artsen en andere (para medische)hulpverleners moeten in het dossier van het individuele kind worden vastgelegd.

3 Conclusies en beschouwing

Conclusies

Op basis van het toezicht bij tien gezinshuizen concludeert de inspectie dat de gezinshuizen aan veel verwachtingen van de inspectie al voldoen. De gezinshuizen bieden passende hulp en het leefklimaat is bij vrijwel alle gezinshuizen als voldoende beoordeeld. De inspectie heeft het beeld gekregen dat veel gezinshuizen in staat zijn de kinderen een gezinsgerichte leefomgeving te bieden.

Er is echter ook een aantal verwachtingen dat aandacht behoeft binnen het werkveld. Dit betreft onder andere het systematisch inschatten van veiligheidsrisico's van de kinderen en de omgang met medicatie. De bezochte gezinshuizen hebben de inspectie inmiddels geïnformeerd over de (voorgenomen) verbetermaatregelen. Deze maatregelen sluiten aan bij de geconstateerde verbeterpunten. De inspectie heeft er vertrouwen in dat de verbetermaatregelen voldoende voortvarend geïmplementeerd worden.

Daarnaast is er een aantal aandachtspunten voor het werkveld. Dit betreft de wijze waarop huisregels worden opgesteld en gebruikt, het deskundigheidsniveau van de gezinshuisouders in relatie tot de norm van verantwoorde werktoedeling, de matchingsprocedure bij plaatsing van kinderen in een gezinshuis en de uitvoering van (voorbehouden) medische handelingen.

De inspectie heeft geconstateerd dat in het werkveld van gezinshuizen niet wordt gewerkt met een eenduidige definitie van gezinshuis. De naam gezinshuis is daardoor onvoldoende beschermd en wordt soms oneigenlijk gebruikt, bijvoorbeeld door jeugdhulpaanbieders die zijn gegroeid van gezinshuis naar een (kleine) jeugdhulpaanbieder met verblijf waar groepsleiders worden ingezet. Hiermee wordt onvoldoende recht gedaan aan de bedoeling van de Jeugdwet, omdat kinderen daarmee niet in gezinsverband worden opgevangen. Dit vraagt om bezinning door jeugdhulpaanbieders op de vraag wanneer sprake is van een gezinshuis.

Aanbevelingen

De ontwikkeling, als gevolg van de Jeugdwet, dat steeds meer kinderen met complexe problematiek in gezinshuizen worden geplaatst vraagt om reflectie op welke richtlijnen en kwaliteitseisen aan deze zorgvorm moeten worden gesteld. De inspectie is op grond van haar bevindingen van mening dat het werkveld een **Kwaliteitskader Gezinshuizen** dient op te stellen. De genoemde verbeterpunten en aandachtspunten dienen een plek krijgen in dit Kwaliteitskader.

De inspectie verwacht dat in het Kwaliteitskader Gezinshuizen richtlijnen worden gegeven voor:

- de verantwoorde werktoedeling, waaronder het werken met SKJ geregistreerde professionals en de vervanging tijdens afwezigheid van gezinshuisouders;
- het gewenste deskundigheidsniveau van gezinshuisouders;
- het opstellen van en omgaan met (huis)regels;
- de wijze waarop gezinshuizen kunnen voldoen aan de Veilige principes in de medicatieketen;
- de matchingsprocedure bij de plaatsing van kinderen in een gezinshuis;
- het systematisch inschatten van de veiligheidsrisico's van kinderen;
- het voldoende borgen van de cliëntenpositie, waaronder de toegang tot een onafhankelijke vertrouwenspersoon en een onafhankelijke klachtencommissie.

Daarnaast dient in het Kwaliteitskader:

- een concrete en eenduidige definitie van gezinshuizen te worden gegeven, die waarborgt dat er sprake is van een gezinsgerichte situatie.

Bijlage 1 Toetsingskader Gezinshuizen⁸

1. UITVOERING HULPVERLENING

Kinderen krijgen de hulp die zij nodig hebben om zich onbedreigd te kunnen ontwikkelen.

1.1 Professionals bieden passende hulp.*

Verwachtingen:

- *Gezinshuisouders bieden hulp die aansluit bij de relevante ontwikkelgebieden en de problematiek van de kinderen.*
- *Gezinshuisouders bieden hulp die aansluit bij de achtergrond, eigen mogelijkheden en het probleemoplossend vermogen van kinderen, hun ouders en hun netwerk.*
- *Gezinshuisouders zorgen ervoor dat kinderen contact kunnen (onder)houden met hun ouders en hun netwerk.*

**Voor professionals kan ook gezinshuisouders worden gelezen alsmede medewerkers in dienst van het gezinshuis en belast met de uitvoering van jeugdhulp.*

2. VEILIGHEID

Kinderen worden beschermd tegen gevaren die hun ontwikkeling bedreigen.

2.1 Professionals hebben een actueel beeld van de veiligheid van de kinderen.

Verwachtingen:

- *Gezinshuisouders hebben een actueel beeld van de veiligheid van de kinderen.*
- *Gezinshuisouders schatten de veiligheid van kinderen in aan de hand van een gestandaardiseerd risicotaxatie instrument.*

2.2 Professionals beperken de veiligheidsrisico's voor kinderen.

Verwachtingen:

Gezinshuisouders stellen vast of de veiligheidsrisico's zijn verminderd.

2.3 Gezinshuisouders zorgen dat kinderen op een veilige wijze medicatie ontvangen.

Verwachtingen:

- *Gezinshuisouders bewaren medicijnen verantwoord.*
- *Gezinshuisouders zorgen dat de medicatie cliëntgebonden is.*
- *Gezinshuisouders hebben per (gezinshuis)kind een actueel beeld van de benodigde en verstrekte medicijnen.*

3. LEEFKLIMAAT

Kinderen verblijven in een aandachtvolle omgeving.

3.1 De fysieke leefomgeving is van goede kwaliteit.

Verwachtingen:

- *Kinderen zijn tevreden over de fysieke leefomgeving.*
- *De leefomgeving is schoon, passend en veilig.*
- *Kinderen hebben invloed op de inrichting van de fysieke leefomgeving.*

⁸ Dit toetsingskader is gebruikt voor het toezicht op tien gezinshuizen. De ervaringen met dit toetsingskader zijn meegenomen in de ontwikkeling van een toetsingskader voor Kleinschalige Jeugdhulp met verblijf.

3.2 Het leefklimaat is passend bij de kinderen.

Verwachtingen:

- *Het leefklimaat past bij de leeftijd en de ontwikkelingsfase van de kinderen.*
- *Kinderen kennen de dagelijkse routine en de regels binnen de instelling.*
- *Kinderen leiden een voor hen zo gewoon mogelijk leven, inclusief onderwijs en vrijetijdsbesteding.*

4. CLIËNTENPOSITIE

Kinderen en hun ouders krijgen voldoende mogelijkheden om voor hun individuele en gemeenschappelijke belangen op te komen.

4.1 Het gezinshuis geeft kinderen en hun ouders de mogelijkheid om voor hun individuele belangen op te komen.

Verwachtingen:

- *Het gezinshuis onderneemt actie indien kinderen en/of hun ouders aangeven ontevreden te zijn over de aan hen geboden hulp.*
- *Kinderen en/of hun ouders kunnen gebruikmaken van een onafhankelijke vertrouwenspersoon.*
- *Kinderen en/of hun ouders kunnen een klacht indienen bij een onafhankelijke klachtencommissie.*

5. ORGANISATIE

De instelling voorziet in de voorwaarden om verantwoorde hulp te leveren.

5.3 Het gezinshuis handelt conform de wet om haar doelen te bereiken.

Verwachtingen:

- *Het gezinshuis beschikt over actuele VOG's/VGB's van medewerkers en vrijwilligers die contact hebben met kinderen of hun ouders.*
- *Het gezinshuis handelt volgens de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.*
- *Het gezinshuis hanteert de wettelijke bewaartermijn voor dossiers.*

6. MODULE VOORKOMEN SEKSUEEL GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG

6.1 Professionals besteden structureel aandacht aan een gezonde seksuele ontwikkeling voor kinderen.

Verwachtingen:

- *Gezinshuisouders bespreken systematisch het onderwerp omgangsvormen, relaties, intimiteit en seksualiteit met kinderen en hun ouders.*
- *Gezinshuisouders bespreken onderling het onderwerp omgaan met seksualiteit en dilemma's die zij hierbij ervaren.*
- *De seksuele ontwikkeling van kinderen is een vast onderdeel van het plan en de evaluatie van het plan.*

6.2 Professionals handelen adequaat bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Verwachtingen:

- *Bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag hanteert het gezinshuis een vastgestelde werkwijze, zoals de Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling en/of een protocol Seksueel misbruik.*
- *Gezinshuisouders treden direct actief en vasthoudend op bij (vermoedens van) seksueel grensoverschrijdend gedrag om de (mogelijk) onveilige situatie voor het kind op te heffen.*

Bijlage 2 Verantwoording

Het toezicht

Het toezicht is uitgevoerd bij tien gezinshuizen. Alle onderzoeken zijn onaangekondigd uitgevoerd. Mede door het onaangekondigde karakter was vooraf niet bekend op basis van welk type financiering en wettelijke grondslag de kinderen in het gezinshuis verbleven.

Ter voorbereiding op het toezicht hebben gesprekken plaatsgevonden met Gezinshuis.com, de Rudolphstichting en Beroepsvereniging Present24x7.

Voor het toezicht zijn zelfstandige gezinshuizen geselecteerd, waarvan de gezinshuisouders niet in dienst zijn bij een instelling voor jeugdhulp. Instellingen voor jeugdhulp zijn immers reeds bekend bij de inspectie via het reguliere toezicht. Bij de selectie van de te bezoeken gezinshuizen is gebruik gemaakt van openbare bronnen, zoals de Kamer van Koophandel en internet. Er bestaat geen registratieplicht voor gezinshuizen die jeugdhulp bieden, waardoor niet alle gezinshuizen bekend zijn bij de Inspectie Jeugdzorg. Er is gestreefd naar een landelijke spreiding en goede verdeling qua type gezinshuis. Zo zijn er gezinshuizen bezocht met en zonder een Keurmerk Gezinshuizen⁹, gezinshuizen die als franchisenemer werkzaam zijn via Gezinshuis.com en vrijgevestigde gezinshuizen.

Het onderzoek bestond uit de volgende onderwerpen:

- Een interview met één of beide gezinshuisouders over de onderwerpen passende hulp, veiligheid, leefklimaat, cliëntpositie, wettelijke vereisten en het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- Analyse van dossiers. Naast het onaangekondigd bezoeken van gezinshuizen betrof een onverwacht element bij dit toezicht het inzien van een aantal kinddossiers. Deze zijn geselecteerd tijdens de interviews met de gezinshuisouders. Op basis van de verwachtingen uit de toetsingskaders is aan de gezinshuisouders gevraagd inzage te geven in een aantal dossiers. Daarbij is ook gecontroleerd op de aanwezigheid van verklaringen omtrent gedrag (VOG's).
- Analyse van documenten. De inspectie analyseerde een aantal (beleids)documenten van de gezinshuizen, bijvoorbeeld de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, inschrijving in de Kamer van Koophandel en informatie van openbare bronnen, zoals de internetpagina van het gezinshuis.
- Rondleiding door het gezinshuis. In enkele gevallen waren er gezinshuiskinderen aanwezig die de rondleiding hebben verzorgd.

⁹ <http://www.rudolphstichting.nl/keurmerkgezinshuizen>

Bijlage 3 De onderzochte gezinshuizen

Onderstaand is een overzicht opgenomen van de gemeenten waar de gezinshuizen staan die de inspectie onderzocht heeft. In verband met de privacy van de kinderen die daar wonen, maakt de inspectie de precieze adressen niet bekend.

Barneveld
Castricum
Eindhoven
Maasdriel
Mook en Middelaar
Oss
Sint-Michielsgestel
Tiel
Zeewolde
Zoetermeer

Wat is het landelijk toezicht jeugd?

Het landelijk toezicht jeugd bestaat uit de Inspectie Jeugdzorg (IJZ), de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) en de Inspectie Veiligheid en Justitie (IVenJ).

Wat zegt de wet over het landelijk toezicht jeugd?

De Jeugdwet geeft de inspecties die het landelijk toezicht jeugd vormen de volgende taken:

- onderzoek doen naar de kwaliteit in algemene zin van de jeugdhulp, de gecertificeerde instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering, de certificerende instelling, het adviespunt huiselijk geweld en kindermishandeling, de Raad voor de Kinderbescherming en de justitiële jeugdinrichtingen;
- toezicht houden op de naleving van de kwaliteitseisen die in de wet staan;
- voorstellen doen voor verbetering.

Het toezicht gebeurt uit eigener beweging of op verzoek van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en/of de minister van Veiligheid en Justitie. Het landelijk toezicht houdt bij de vervulling van haar taak rekening met de behoeften van gemeenten.

Wat is toezicht?

Toezicht houden betekent dat de inspecties informatie verzamelen over de kwaliteit van de instellingen die onder de Jeugdwet vallen, zich een onafhankelijk oordeel vormen en zo nodig ingrijpen. Daarbij kijken zij of het beleid voor deze instellingen in de praktijk goed werkt. De rapporten zijn in principe openbaar. De openbaar gemaakte rapporten staan op de website van de inspecties.

Wat wil het landelijk toezicht jeugd bereiken?

Het landelijk toezicht jeugd wil met haar onderzoeken bijdragen aan:

- het behouden en bevorderen van de kwaliteit van de jeugdhulp en de instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering en de andere instellingen in het jeugddomein;
- het versterken van de positie van jeugdigen en hun ouders of verzorgers (de cliënten);
- de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van het beleid.

Waarop houdt zij toezicht?

Er zijn vijf verschillende wetten en regelingen met toezichttaken en bevoegdheden voor de inspecties die het landelijk toezicht jeugd vormen:

- Jeugdwet;
- Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen;
- Wet opnemings buitenlandse kinderen ter adoptie;
- Wet Centraal Orgaan opvang Asielzoekers;
- Subsidieregeling opvang kinderen van ouders met een trekkend/varend bestaan.

Op grond van die wetten en al dan niet in samenwerking met andere inspecties wordt er toezicht gehouden op de volgende organisaties:

- de jeugdhulpaanbieders (jeugdzorg, jeugd-GGZ en jeugd-LVB);
- de certificerende instelling voor jeugdbescherming en jeugdreclassering;
- de instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering;
- Veilig Thuis: het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling;
- de justitiële jeugdinrichtingen;
- de vergunninghouders voor interlandelijke adoptie;
- de opvangvoorzieningen voor (alleenstaande) minderjarige vreemdelingen;
- de Raad voor de Kinderbescherming;
- Halt;
- de schippersinternaten.

Inspectie Jeugdzorg

Postbus 483

3500 AL Utrecht

088 3700230

www.inspectiejeugdzorg.nl

